

Ананченко А.В.,
студентка групи БП-1-15
факультету підприємництва та права
Київського національного університету
технологій та дизайну

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВА ЯК СКЛАДОВА ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Виходячи з категоріального розуміння походження прав людини з буття людини як такої, зміни в її антропології та соціальній взаємодії є достатньою підставою для розгляду питання про розширення чи виникнення нових прав. Нові уявлення про зміст прав людини, що беруть початок наприкінці ХХ століття, та зміна механізмів їхнього захисту дозволяють говорити про наявність нового покоління прав людини. Віднесення певної групи прав до конкретного покоління має особливе науково-практичне значення. Визначення інформаційних прав як складової прав людини четвертого покоління має на меті не допустити протиправного обмеження прав людини під впливом вузького трактування інформаційних прав.

Теорія поколінь прав людини була розроблена зарубіжними дослідниками та розвинута вітчизняними вченими. Під першим поколінням прав людини традиційно розуміються особисті (громадянські) і політичні права. Серед першого покоління знайшли місце право на життя, свободу та безпеку особи, право громадянина на свободу думки, совісті та віросповідання, рівність перед законом та інші права, які стосуються управління державою. До другого покоління прав відносять соціальні, економічні та культурні права людини. Розвитком перших двох поколінь обумовлено визнання колективних чи солідарних прав як третього покоління прав [10, с. 58–59].

Згідно з теорією поколінь прав людини формування кожного наступного покоління прав людини відбувалося внаслідок економічних, соціальних, політичних змін у суспільстві та виникнення нових ідей і концепцій, які відображалися в правосвідомості.

У науці теорії держави та права яскраво виражені дві точки зору щодо четвертого покоління прав людини: а) це група прав, пов'язаних з генетичними експериментами, клонуванням та іншими біологічними розробками; б) це група прав, що складається з права на інформацію та інших прав, пов'язаних з інформаційними технологіями [19].

Зважаючи на прискорення науково-технічного прогресу та екологічні виклики сучасності, на сьогодні сформовано позицію, згідно якої до четвертого покоління виділяються так звані права солідарності, зокрема, право на комунікації [12, с. 58].

У зв'язку з важливим місцем, яке зайняла інформація в житті людини, пов'язані з нею права та обов'язки вже частково стали предметом правового регулювання.

Наукові школи дослідників в сфері інформаційного права В. А. Ліпкана та Ю. Є. Максименка розглядають інформаційні права та свободи як похідні від права на повагу до честі, гідності та ділової репутації, а тому відносять їх до прав першого покоління [13].

Дослідники теорії держави та права О. Ф. Скакун, Ю. А. Дмитрієв, А. Б. Венгеров [3, с. 307], у свою чергу, відносять інформаційні права людини до четвертого покоління прав людини. Включення інформаційних прав до четвертого чи будь-якого іншого окремого покоління критикується П. Сухорольським. Ним обстоюється позиція приналежності елементів інформаційних прав людини до усіх трьох поколінь. На думку вченого, проблема полягає у відсутності в інформаційних правах цінностей, які б дозволяли переглянути систему поколінь прав людини [18, с. 21–22].

Досліджуючи місце інформаційних прав в системі прав людини, В. В. Гайтан визначив інформаційні права як галузеві права, які все ще перебувають у процесі становлення. Поділяючи думку стосовно інформаційних правовідносин як особливого виду суспільних відносин, В. В. Гайтан виділяє інформаційні права в четверте покоління прав людини [4, с. 109].

На думку канадського філософа мас-медіа М. Мак-Люєн, поширення інформаційних технологій та комунікації має ключове місце в розвитку організації суспільства [14, с. 429–440].

У наш час нові форми комунікації стали причиною формування особливого типу соціально-економічного устрою – інформаційного суспільства. На думку М. Кастельса, інформаційна модернізація та комунікації усіх сфер людського життя стали причиною трансформації простору та часу [8, с. 22–23]. Х. Гайдегер відзначив, що подолання відстані в просторі не несе собою близькості, адже подолання фізичних відстаней не гарантує взаємності, щирості [21, с. 316–318]. Переміни в сприйнятті простору та часу, викликані масовим використанням інформаційно-комунікаційних технологій, стали ключовими для формування нового виду правосвідомості, що особливо проявилось в роботах Л. Бланкеншипа, Т. Мей, Д. П. Барлоу, А. Шварца.

До виникнення глобального інформаційного простору фізична відстань була надійним захистом права на приватність. Доступ в особистий простір пов'язувався із довірою між сторонами контакту, що зведено нанівець новими інформаційно-комунікаційними технологіями. Завдяки ним кожен індивід як частина інформаційного простору може бути об'єктом чи суб'єктом інформаційних правовідносин. Можливість людини звернутися до нас персонально в будь-який час не є гарантією отримання нами достовірної інформації. Тим не менш радикально змінюються культурні та соціальні зв'язки.

Таким чином, глобальні аспекти інформаційних процесів, інформаційної культури та їх вплив на світогляд людини інформаційного суспільства є одними із найактуальніших питань подальшого розвитку правової думки.

Як вже було зазначено, автономія особи є фундаментальною цінністю, що дозволяє відносити певну групу прав до четвертої генерації.

Автономія створення нових інформаційних взаємозв'язків та структур, що знайшла місце у вільному від державного регулювання Інтернет просторі, дала поштовх до формування особливих «інформаційних прав» [6, с. 20–21].

На думку П. Сухорольського, лише права в мережі Інтернет можуть претендувати на виокремлення в окреме покоління [18, с. 21]. Слід наголосити, що самоорганізація в інформаційному просторі виникає не лише в Інтернет-мережі, а спонтанно та будь де. На мою думку, Інтернет слід розглядати лише як один з вимірів інформаційного простору, що існує одночасно з іншими засобами комунікацій. Загрози інформаційній самостійності складаються із небезпеки втручання в приватну сферу життя людини, надання неповної інформації, маніпулювання думкою, що може відбуватися без усвідомленої згоди на це особи.

Для вирішення загрозової ситуації, реалізація інформаційних прав людини має на меті надати особі право контролювати свій персональний простір, діяльність органів влади, формувати об'єктивну думку стосовно певних подій, отримувати достовірну, повну інформацію, яка зможе допомогти їй зберегти фізичне, психічне здоров'я, зберігаючи при цьому свою анонімність та самостійно сформулювати світобачення, розвиватись та реалізувати права і свободи. На підставі цього, можна говорити про інформаційні технології та породжені ними права і обов'язки як засоби для автономного існування, розвитку індивіда в глобальному інформаційному просторі. Наведені обставини підкреслюють важливість забезпечення автономії реалізації особою її прав в інформаційній сфері. Цінність доступу до інформації перетворила її в ресурс. Зазначені

чинники віднайшли своє місце в процесі формування міжнародних стандартів прав людини (Декларація прав людини 1948 року, Велика Хартія прав людини (1970), Міжнародна Конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації та інших).

Незважаючи на наявні міжнародні договори та національні нормативно-правові акти, відносини в інформаційному середовищі більшою мірою перебувають поза правом та регулюються положеннями «моральності» та суспільно-політичними вимогами. Ядром останніх є свобода інформації, завдяки якій нормативно неврегульований об'єкт інформаційних відносин виступає соціальним фактом, що, як право, поступово набуває онтологічного буття.

Труднощі із віднесенням інформаційних прав до певного покоління підкреслюють їх універсальний характер, який антропологічно розвивається одночасно із розвитком людини в суспільстві. На мою думку, не слід заперечувати, що окремі інформаційні права виникали в результаті різноманітних історичних, суспільно-політичних та економічних змін, а тому часто розглядаються як складові різних поколінь. Такий підхід відповідає еволюційній теорії розвитку права, запропонованій Н. Рулан: «якщо еволюція права й існує, то полягає вона не в діахронічній зміні одного явища іншим, а у виборі певних соціально-юридичних форм, яким віддана перевага і які можливо змінити, у той час як інші форми, не зникаючи, тимчасово відходять на другий план, тобто у такі сфери соціального життя, котрі знаходяться за межами поля зору офіційного права» [17, с. 54].

Будь-яка спроба віднести інформаційні права до певного «покоління» без вираховування їх комплексного характеру буде неповноцінною через ігнорування вже існуючих прав. Однак, на відміну від попередніх трьох поколінь, вирішення питання приналежності групи інформаційних прав повинно враховувати не лише наявність певного права в переліку традиційно визначених поколінь, а й масштаб та принципи його реалізації, відповідний технологічний рівень притаманної історичної доби «покоління», форми мислення (що безпосередньо пов'язано із правовою свідомістю), суспільно-економічний, політичний устрій та інші чинники еволюції гуманності та права.

Висновок.

В результаті проведеного дослідження було встановлено, що інформаційні права людини є комплексною групою прав та свобод людини у сфері автономії інформаційної діяльності зі створення, збору, збереження, поширення інформації, з метою розвитку людини та функціонування держави. З огляду на тенденції необхідності пра-

вового регулювання нових соціальних, економічних та політичних відносин, пов'язаних з реалізацією свободи інформації та масовим використанням інформаційно-комунікаційних засобів, існує необхідність виділення окремої групи інформаційних прав до четвертого покоління прав людини.

Встановлено, що факторами, які дозволяють виділити інформаційні права людини саме в четверте покоління прав, є нова парадигма свободи інформації: розвиток та поширення інформаційно-технологічних технологій, виникання глобального інформаційного простору, перехід до нових форм соціально-економічного ладу; зміни в політичних процесах (держав з інформаційним суспільством); необхідність забезпечення автономії дій та вибору правомірної поведінки особи на засадах рівності доступу до інформації, охорони від неповної, негативної інформації та охорони від поширення особистої інформації про особу тощо.

Як складова четвертого покоління прав, інформаційні права людини обумовлені формуванням особливого інформаційно-орієнтованого сприйняття, нових цінностей на основі використання інформаційно-комунікаційних засобів та діяльності в єдиному інформаційному просторі.

Список використаних джерел:

1. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О. Аврамова, О. Жидкова // Право України. – 2010. – № 2. – С. 101–107.
2. Адрианова А. А. Конституционно-правовые основы реализации информационных прав человека в России) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / А. А. Адрианова. – М., 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mosgu.ru/nauchnaya/publications/2007/abstract/Adrianova_VV/
3. Венгеров А. Б. Теория государства и права : Учебник для юридических вузов / А. Б. Венгеров. – М. : Юриспруденция, 2000. – 528 с.
4. Гайтан В. В. Місце інформаційних прав у системі прав людини / В. В. Гайтан // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]; МОНмолодьспорт України, НУ «ОЮА». – Одеса : Юрид. л-ра, 2012. – Вип. 68. – С. 103–109.
5. Данильян О. П. Інформаційні права людини: філософський контекст / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань // Kluczowe aspekty naukowej działalności – 2014: materiały X Międzynar. nauk.-prakt. konf. – Vol. 8 : Filozofia. Politologia. – Przemysł, 2014. – S. 15–16.

6. Дзьобань О. П. Homo informaticus: до проблеми осмислення сутності / О. П. Дзьобань // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія : зб. наук. пр.; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х. : Право, 2014. – 2014. – №1(20). – С. 13–21.
7. Информационные права человека: Вопросы общей теории [Електронний ресурс] / Н. В. Бучковская; науч. рук. П. М. Рабинович; рец.: М. А. Капустина. – Режим доступу: www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1201351 – Загол. з екрану.
8. Кормич Б. А. Інформаційне право України : Підручник / Б. А. Кормич. – Харків : БУРУН і К, 2011. – 334 с.
9. Ладиченко В. В. Гуманістичні основи організації державної влади / В. В. Ладиченко ; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К. : [б.в.], 2007. – 407 с.
10. Ладиченко В. В. Права і свободи людини : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Ладиченко, Ю. І. Крегул та ін. ; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К. : Книга, 2004. – 288 с.
11. Ладиченко В. В. Взаємозв'язок права і свободи / В. В. Ладиченко // Юридична Україна. – 2011. – № 10. – С. 4–9.
12. Ладиченко В. В. Правова автономія особи – неодмінна умова самореалізації індивіда в громадянському суспільстві / В. В. Ладиченко // Часопис Київського університету права. – 2006. – № 4. – С. 10–15.
13. Ліпкан В. Інформаційні права і свободи людини та громадянина / В. Ліпкан, Ю. Максименко // Підприємництво, господарство і право : науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2011. – № 9. – С. 64–68
14. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга. Становлення людини друкованої книги / М. Мак-Люен. – К. : Ніка-Центр, 2001. – 464 с. – (Зміна парадигми; Вип. 1).
15. Пищулин В. И. Классификация прав человека: современные подходы [Електронний ресурс] / В. И. Пищулин. – Режим доступу: <http://49e.ru/ru/2014/3/18>
16. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації / М. П. Тиріна // Держава і право. – 2011. – Вип. 52. – С. 728–732.
17. Права людини: соціально-антропологічний вимір / П. М. Рабінович (голов. ред.). – Львів : «Світ», 2009. – 292 с. ; Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина. – Серія 1: Дослідження та реферати. – Випуск. 13. – Львів : Світ, 2006. – 280 с.

18. Сухорольський П. М. Проблеми забезпечення та розвитку прав людини в умовах інформаційного суспільства / П. М. Сухорольський // Український часопис міжнародного права. – 2013. – № 1. – С. 18–23.

19. Улыбина Т. Понятие и классификация субъективных прав и свобод и способы их ограничения / Т. Улыбина // Право и жизнь. – 2006. – № 99 (9). – С. 36–40.

20. Нерсесянц В. С. Философия права : Учебник для вузов / В. С. Нерсесянц. – М. : Норма, 2005. – С. 656.

21. Хайдеггер М. Время и бытие : Статьи и выступления / М. Хайдеггер; Пер. с нем. – М. : Республика, 1993. – 447 с. – (Мыслители XX в.).

Бородько В.Ю.,

студент гр. БП-15

факультету підприємництва та права

Київського національного університету

технологій та дизайну.

КОДИФІКАЦІЯ ПРАВА

Зовнішнє вираження правові норми знаходять у відповідній системі законодавства, яке постійно потребує оновлення і розвитку. Це, в свою чергу, обумовлює об'єктивну необхідність його систематизації, в процесі якої, особливо якщо вона здійснюється у формі кодифікації, можливе удосконалення існуючих норм і розробка нових, більш прогресивних.

Кодифікація права є досить актуальною в наш час, а тим паче для України, яка належить до романо-германського типу правової сім'ї, для якої характерна систематизація нормативно-правових актів. Кодекси (поряд з іншими правовими актами і насамперед зі звичайними діючими законами) регулюють практично всі важливі сфери суспільного життя. Вони є основними джерелами права в романо-германській сім'ї.

Термін "кодифікація" введено І. Бенгтамом, видатним ученим-юристом ХІХ ст. Походить з лат. codex – книга; fasciо – роблю. Кодифікація – важливий і найскладніший вид систематизації, суть якої полягає у вдосконалюванні законодавства шляхом перероблення та узгодження юридичних норм, які містяться в різних нормативно-юридичних